

ВІДГУК

офіційного опонента, докторки мистецтвознавства, професорки,
завідувачки кафедри музикознавства та культурології Сумського
державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка

Зав'ялової Ольги Костянтинівни

на дисертаційне дослідження **А Гудаму** на тему:

**«Вокальне мистецтво Внутрішньої Монголії в контексті
розвитку китайської музики XX – початку XXI ст.»**,

поданого на здобуття наукового ступеня доктора філософії

за спеціальністю 025 Музичне мистецтво

галузі знань 02 Культура і мистецтво

Актуальність теми дисертаційної роботи А Гудаму, яка присвячена дослідженню специфіки вокального мистецтва Внутрішньої Монголії, засвідчує вже її назва. В українському музикознавстві це перша спроба теоретичного осмислення творчих добутків провідних композиторів та виконавців одного з найбільш своєрідних культурних регіонів Китаю. Поряд із унікальним регіональним характером, глибокою самотутністю відзначається й обраний предмет дослідження – вокальне мистецтво Внутрішньої Монголії, яке, порівняно як з європейським, так і з китайським має свою, тільки йому притаманну специфіку.

За цим магістральним напрямком – дослідженням регіональних проявів – робота А Гудаму виявляється в тренді інтересів сучасного музикознавства. Адже специфіка відмінних рис мистецтва кожного геополітичного утворення й складає у цілому неповторність культури країни. Стосовно заявленої тематики це в рази підсилюється тим, що в Китаї наявна величезна кількість окремих народностей зі своїми певними діалектами, рисами культури, звичаями, мистецьким надбанням. Але зовсім інший характер на цьому фоні має культура і мистецтво регіону Внутрішньої Монголії.

Не випадковим видається й звернення автора до вокальної сфери, яка у всіх культурах первісно є провідною в мистецтві. В роботі вокальне мистецтво автономного району Внутрішня Монголія подано «в системній цілісності, в єдності аспектів композиторської творчості, виконавства та професійної вокальної освіти». Разом з тим, «специфіка вокального мистецтва регіону осмислена в контексті сучасних процесів глобалізації та глокалізації, мультикультуралізму, досягнута з позиції міжкультурної комунікації та діалогічних перетинів «Схід – Захід» та досліджена в проблемному полі музичної регіоніки» (дис., с. 2-3).

Логічним наслідком такого підходу стає окреслення власних шляхів розвитку вокального мистецтва Внутрішньої Монголії як регіонального феномену, його «вписуваність» у художній простір країни загалом та розгляд у контексті «взаємодії регіональних, національних та міжнаціональних стильових чинників на засадах глибинно-сміслових зв'язків з монгольською етнічною традицією та

народнопісенною практикою» зокрема (дис., с. 3). Відзначені чинники дотепер не знайшли належного відображення у науковому обігу в сучасному музикознавстві, що значно актуалізує обрану дисертантом тему дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконана на кафедрі теорії та історії музики Харківської державної академії культури відповідно до комплексної науково-дослідної теми ХДАК «Вітчизняна та світова культура: історико-теоретичні аспекти» (державний реєстраційний номер: 0109U000511), а також теми кафедри теорії та історії музики «Музика і музикознавство в контексті світового культурного часопростору».

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків, рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх достовірність та новизна. У Вступі чітко визначені мета, завдання, об'єкт предмет та наукова новизна, які розкриті і обґрунтовані у тексті і висновках дослідження. Основні положення викладені повно і послідовно, ґрунтуючись на переконливих аналітичних дослідках. Результати отримані автором особисто, викладені чітко та переконливо, чому сприяло застосування комплексу взаємоузгоджених *методів і підходів*, що «ґрунтується на поєднанні фундаментальних загальнонаукових (історичного, системного, культурологічного, компаративного) та спеціальних (мистецтвознавчого, зокрема музикознавчого) підходів та методів, необхідних для розкриття заявленого проблемного поля» [дис., с. 22]. Серед них дисертантом відзначені: історичний, системний, культурологічний та мистецтвознавчий підходи; регіоналістичний, історико-генетичний, історико-контекстуальний, історико-типологічний, феноменологічний, дедуктивний, діалектичний, аксіологічний, інтерпретологічний, компаративний методи, жанровий та інтонаційно-семантичний аналіз.

Унікальним є *матеріал дослідження*, який складають виконавська (Аоден Гаова, Аоюн Гери́ле, Вулан Сюеронг, Дедема, Цзян Давей) та композиторська (Улан Туога, Алатен Оле, Лі Шисян, Цуй Фенчунь, Ду Чжаочжи) творчість митців Внутрішньої Монголії у вокальній сфері, документальні матеріали, нотні видання і тексти художніх пісень даного регіону, довідково-інформаційні джерела.

Наукові положення, розроблені особисто дисертантом, їх новизна. В дисертації А Гудаму в українському мистецтвознавстві вперше здійснено спробу комплексного осмислення вокального мистецтва Внутрішньої Монголії як складової музичного простору Китаю ХХ – початку ХХІ століття. За думкою автора, концептуалізація регіональної специфіки може здійснюватися в таких аспектах: вокальне мистецтво Внутрішньої Монголії як об'єкт наукового аналізу; специфіка вокального мистецтва АРВМ в аспекті взаємодії етнорегіональних, національних та міжнаціональних мистецько-культурних чинників та діалогічних зв'язків; «стєпова музична школа» як регіональний мистецький феномен з характерними властивостями; специфіка степового музичного стилю; етногенезис

та ментальні детермінанти вокального мистецтва АРВМ, його семантичні зв'язки з монгольською етнотрадицією; динаміка історичної еволюції та шляхи професіоналізації вокального мистецтва АРВМ (періодизація розвитку); регіональна адаптація традиції *bel canto* у вокально-виконавській практиці та системі вокальної освіти АРВМ; функціонування вокального мистецтва АРВМ на сучасному етапі; віддзеркалення монгольської етнотрадиційної стилістики в образно-художній системі вокальних творів внутрішньомонгольського регіону; творчі портрети та особливості діяльності композиторів АРВМ (Улан Туога, Алатен Оле, Лі Шисян, Ду Чжаочжи) та ін. До наукового обігу українського музикознавства уведено низку вокальних творів композиторів Внутрішньої Монголії (Улан Туога, Алатен Оле, Лі Шисян, Ду Чжаочжи), які раніше не були предметом аналітичного матеріалу. *Подальшого розвитку набули:* питання розвитку китайського вокального мистецтва та його стильової еволюції; поняття регіонального стилю у вокальній музиці; проблеми музичної регіоніки.

Треба зазначити, що обсяг розглянутих у дисертації аспектів і питань, які визначають новизну роботи А Гудаму, значно перевищують звичайні нормативи щодо кваліфікаційних робіт рівня PhD. Основні положення дисертації пройшли апробацію на засіданнях кафедри теорії та історії музики Харківської державної академії культури та на 14 науково-теоретичних, науковопрактичних та науково-творчих конференціях (9 – міжнародних та 5 – всеукраїнських).

Повнота викладу наукових положень в опублікованих працях. Результати дисертації висвітлено у 14 публікаціях – 4 статті у фахових наукових виданнях України (з них 1 – у співавторстві), 10 – апробаційного характеру (з них 1 у співавторстві). Кількість публікацій за темою дисертації також підтверджує значний особистий внесок дисертанта щодо розкриття заявленої проблематики.

Перший розділ дисертації А Гудаму традиційно присвячений теоретико-методологічним засадам дослідження. Він включає розділи з: вокального мистецтва Внутрішньої Монголії як феномену та об'єкту музикознавчого дослідження (1.1), сучасної регіоналістики та її висвітлення в музикологічному дискурсі (1.2), вокального мистецтва Внутрішньої Монголії, розкритого у контексті наукового простору гуманітаристики (1.3), музикознавчих рефлексій щодо вокального мистецтва Внутрішньої Монголії (1.4), питань національної адаптації принципів *bel canto* у вокально-освітньому дослідницькому ракурсі (1.5.), і на сам кінець - методології дослідження (1.6). Вирішення низки зазначених питань зумовило «залучення наукових джерел із різних царин гуманітаристики (філософії, етнології, літературознавства, філології, культурології, регіоналістики, китаїстики) та наукових напрямів музикології (історичного, теоретичного, виконавського музикознавства, музичної регіоніки, музичної китаїстики, історії вокального мистецтва тощо)» (дис., с. 93).

Дисертант виявив у роботі блискучу обізнаність з історіографічною базою зазначених напрямків гуманітарних наук та музикознавства. Але деякі роботи, важливі для розуміння регіональних процесів в окремих видах мистецтва, все ж таки залишились поза увагою автора. Мова йде о докторських дисертаціях О. Зав'ялової та В. Посвалюка, головними аспектами котрих є висвітлення регіональної специфіки відповідно віолончельного та трубного мистецтва України, та деяких інших.

Хоча «загальний огляд джерел, систематизованих за декількома тематичними напрямками дозволив виявити ступінь дослідження задекларованої проблеми та узагальнити провідні тенденції її концептуалізації» (дис., с. 93-94), на думку рецензента, все ж таки поданий матеріал виходить за межі теми дослідження, позбавляючи його структурної стрункості та змістовної виваженості. Проте такий підхід став підставою для переконливого висновку, що «у зв'язку з недостатньою вивченістю заявленої проблематики у музикознавчому дискурсі, нагальним завданням є формування цілісного, системного музикологічного уявлення щодо специфіки внутрішньомонгольського вокального мистецтва як феномену розглянутого в синхронії та діахронії, в єдності музичнотворчих – композиторських, виконавських репрезентацій, методично-педагогічних орієнтирів із висвітленням генетичних засад та особливостей регіональної вокальної стилістики як складової національного музичного стилю Китаю» (дис., с. 95).

У *другому розділі* набули висвітлення історико-культурні детермінанти та шляхи еволюції вокального мистецтва Внутрішньої Монголії. Особливо зацентровано на аспектах: китайського вокального мистецтва *bel canto* як репрезентанту взаємодії світової, національної та регіональної культур (2.1), етнокультурних традиціях як детермінантах становлення та складових історії вокального мистецтва Внутрішньої Монголії (2.2), фольклорної генези внутрішньомонгольської вокальної стилістики (2.3), етапах історичної еволюції та шляхах професіоналізації вокального мистецтва АРВМ (2.4), мистецтві *bel canto* в художньому просторі Внутрішньої Монголії (2.5). Важливими напрацюваннями дисертанта в цьому напрямку стали: відображення ролі вокального мистецтва регіону АРВМ як важливої складової та чинника жанрового і стильового збагачення сучасної китайської музичної культури; специфіка засвоєння та формування внутрішньомонгольської академічної вокальної школи у контексті європейських та світових тенденцій розвитку вокального мистецтва; формування «степової» музичної школи на засадах синтезу етнорегіональних, насамперед монгольських фольклорних традицій; а головне – «утворення регіональної версії *bel canto* (з монгольськими стильовими рисами), що сполучає універсальні засади європейського та світового академічного вокального мистецтва, національні

традиції академічного співу (китайське *bel canto*) та етностильові регіональні співочі елементи» (дис., с. 161).

У той самий час непослідовною вбачається періодизація розвитку монгольської протяжної пісні, витоки якої (1 етап) відносяться до II–I ст. до н.е., а початком другого етапу визначено 1946 р.

Виникають питання і щодо розуміння визначення у роботі мистецтва *bel canto*. Первісно це манера і техніка співу співаків-кастратів у італійському оперному виконавстві XVII – першої половини XIX століть. З появою у європейській опері звичайних співаків ця техніка стала трансформуватися під їх можливості. Отже, з другої половини XIX століття з'являються поняття – вердівські голоси (вердівський тенор, сопрано тощо), вагнерівські голоси пуччінівські... Щодо визначення «німецьке бельканто» (I розділ дисертації), то навіть великий німецький вокальний педагог Фрідріх Шмітт, на вчення якого посилається автор у дисертації, казав, що в Німеччині не може бути *bel canto*, тому що там нема італійської мови.

Рецензентка згодна з висновком, що процес поширення у Внутрішній Монголії вокально-академічних традицій та адаптація європейського стилю «в його національній версії (китайське *bel canto*) та регіональній модифікації (з монгольськими етномузичними ознаками) постали імпульсом стрімкого розвитку вокального мистецтва регіону та активізації авторської творчості і виконавства у вокальній сфері» (с. 161 дис.).

У *третьому розділі* дисертації представлено вокальну творчість композиторів Внутрішньої Монголії в традиціях «степової музичної школи». Отже, тут розкриваються аспекти феномену «степова музична школа» як регіонального явища (3.1) та репрезентації її традицій у вокальній музиці провідних внутрішньомонгольських композиторів Ду Чжаочжи (3.2), Алатен Оле (3.3), Улан Туоги (3.4) та Лі Шисян (3.5). Проаналізований матеріал дістає висновку, що ствердження степового/монгольського вокального стилю - одного з регіональних стилів і значущої складової національної вокальної традиції Китаю, - стало можливим завдяки композиторській творчості цих митців, які опрацьовували жанр художньої пісні на ґрунті монгольського мелосу. Зауважується, що «найвиразніше царина художньої пісні з монгольськими етностильовими властивостями представлена у творчості Алатен Оле, Ду Чжаожи, Улан Туоги, Лі Шисяна» (дис., с. 234). У дисертації переконливо доведено, що саме опора на жанрові традиції європейської камерно-вокальної лірики (романсу та пісні) та використання суто національних рис монгольського мелосу, надало змогу китайським / монгольським майстрам створювати у вокальній сфері глибоко оригінальні твори. Отже, «внаслідок складної художньої інтеграції виникає національний вокальний феномен – художня пісня з монгольськими етнічними рисами, котра сформувалася

на підставі регіональної адаптації національної жанрової традиції китайської художньої пісні» (там само).

Рецензентка дякує автору, що завдяки цій роботі, змогла ознайомитися із творчістю китайських / монгольських митців в галузі сучасної монгольської пісні, оцінити її велич і красу. Проте дещо дивним видається, що подаючи розгорнутий аналіз (до 10 сторінок) кожного із обраних зразків, не згадується вокально-виконавська складова цих творів. Це не завадило резюмувати, що «вокальність, як характерна ознака монгольської картини музики, пронизує не лише вокальну творчість композиторів Внутрішньої Монголії, але й складає сутнісно-смыслову основу хорового мистецтва, утвореного на засадах монгольської співочої традиції. Вокальна природа охоплює простір інструментальних творів, що складає окрему, ще мало вивчену в науковому дискурсі ланку художнього надбання внутрішньомонгольської музики (дис., с. 235).

З тексту роботи до його автора виникають наступні запитання:

У ході висвітлення фольклорних засад вокального мистецтва Внутрішньої Монголії, Ви вказуєте на формування в цьому автономному районі співочого стилю манхан. В чому, на Ваш погляд, полягає специфіка зазначеного стилю та віддзеркалення у ньому рис національно-ментальних рис?

З незначних зауважень до тексту роботи треба відзначити часткові повтори ідей, деякі недоліки мовностилістичного характеру. Однак, зроблені зауваження мають здебільшого уточнюючий чи доповнюючий характер, не заперечують глибини положень і не впливають на загальну високу оцінку проведеного дослідження.

Загальний висновок щодо відповідності роботи встановленим вимогам. Дисертація А. Гудаму «Національно-культурні традиції вокально-сценічного мистецтва Китаю XX – початку XXI ст. на прикладі Пекінської опери» є самостійним, завершеним науковим дослідженням з актуальною проблематикою, що має оригінальні підходи до розв'язання теоретичних та практичних завдань.

Основні положення, висновки та рекомендації дисертації містять наукову новизну, є обґрунтованими й аргументованими, пройшли необхідну апробацію на 14 науково-практичних конференціях (9 міжнародних та 5 всеукраїнських). Публікації автора (всього 14 – 4 у фахових виданнях України, з них 1 у співавторстві, 10 апробаційного характеру) відображують всі основні положення дисертаційного дослідження. Зміст і висновки дисертації відповідають визначеній меті, наукові завдання вирішені повною мірою, мету дослідження досягнуто.

За актуальністю, ступенем новизни, обґрунтованістю, науковою та практичною цінністю здобутих результатів дисертація А. Гудаму відповідає спеціальності 025 Музичне мистецтво та вимогам «Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах)», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів

України від 23 березня 2016 року № 261 (зі змінами і доповненнями від 03 квітня 2019 року № 283), «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12 січня 2022 року, а її автор заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 025 Музичне мистецтво.

Офіційний опонент
докторка мистецтвознавства, професорка,
завідувачка кафедри музикознавства та
культурології Сумського державного
педагогічного університету
імені А. С. Макаренка

Ольга ЗАВ'ЯЛОВА

